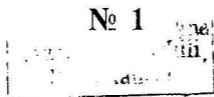

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF AZERBAIJAN
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА

XƏBƏRLƏR
TRANSACTIONS
ИЗВЕСТИЯ

HUMANİTAR ELMLƏR
HUMANITIES
ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ

Xüsusi buraxılış

BAKI – «ELM» – 2013

ARXIV

HACI HƏSƏNOV, ELDAR ƏLİYEV

Tarix üzrə fəlsəfə doktorları

A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu
hacihasanov@mail.ru

**FİRİDUN BƏY KÖÇƏRLİ: DÖVRÜ,
HƏYATI VƏ FƏALİYYƏTİ TARİXİNDƏN**

Açar sözlər: Azərbaycan, ədəbiyyat, maarif, pedaqogika, mətbuat, ictimai həyat

Key words: Azerbaijan, literature, education, pedagogics, press and public life

Ключевые слова: Азербайджан, литература, просвещение, педагогика, печать, общественная жизнь

XIX-XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan tarixində çox ciddi sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və ideoloji-mədəni proseslərin gətirdiyi bir dövrdür.

Məlumdur ki, XIX əsrin ilk sülüsündə baş vermiş rus-qacar müharibələrinin nəticəsində Quzey Azərbaycan torpaqları işğal olunaraq Rusiya imperiyasının tərkibinə qatılmışdır və Daniyal sultanın başçılığı ilə 1844-cü ildə baş vermiş üsyanın yatırılmasından dərhal sonra İlisu sultanlığının ləğv ilə məhz çar Rusiyasının əli ilə quzeydə Azərbaycan dövlətçiliyi məhv edilmiş, dövlətçilik tariximizdə təxminən 76 illik fasilə yaranmışdır.

Quzey Azərbaycanda 1801-ci ildən 1917-ci ilədək davam etmiş rəmanovlar Rusiyasının əsərəti dövrü tariximizdə çox mürəkkəb və çox müxtəlif global sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni-ideoloji proseslərlə zəngin bu mərhələ olmuşdur.

Dövlətçiliyin məhv edildiyi bir şəraitdə xalqın həyatında çox kəskin dəyişikliklər baş vermişdir. Əvvəla, müstəmləkəçi Rusiya yerli adət və ənənələri, aborigen Azərbaycan türk xalqının həyat tərzini, tarixən formalaşmış milli-etnik sərhədləri nəzərə almadan, yerli xalqların istəklərini və arzularını ilə hesablaşmadan burada – Güney Qafqazda, habelə bu diyarın əksər hissəsini təşkil edən Quzey Azərbaycanda məhz özünün işğalçı xisləti, sümürgəçi-feodal mahiyyəti və cahangirlik niyyətlərinə cavab verməli olan bir idarəçilik sistemini, Rusiya başbələndiricilərinin xəyallarında cızdıqları planlara müvafiq olan bir düzüm yaratmaq istəyirdi. Lakin yerli özəl xüsusiyyətlərin nəzərə alınmaması, bu müsəlman-türk ölkəsində hökumət olan sosial-ictimai-iqtisadi münasibətlərdən bixəbərlilik, ən əsası isə azadlıqsevər xalqların müstəmləkə rejiminə qarşı müqaviməti və mübarizəsi ona gətirib çıxardı ki, bu böyük strateji coğrafiik əhəmiyyətə malik olan meqabölğonin hərbi-siyasi istilasını müüeyən mənada, nisbətən qısa müddətə, – 30 ilə başa çatdırın çarizmə iqtisadi-ictimai "istila" üçün daha uzun müddət lazım gəldi. Bir çox müteəssislərin fikrinə, çarizim Quzey Azərbaycanın iqtisadi fəthini ancaq XIX yüzilliyin sonunda tam reallaşıdırı bildi.

Sosial-ictimai münasibətlərə gəldikdə isə, qaynaqlara əsaslanaraq düşünürük ki, heç hakimiyyətinin plan sonundak çarizim bu səhəni büsbütün öz istədiyi yönümə istiqamətləndirə bilmədi. Əsrlərdən bəri xalqın yaddaşında, düşüncəsində təşəkkül tapıb daşlaşmış-poladlaşmış həyat və düşüncə tərzü çox böyük imkanlara malik yadelli yağının bütün ciddi-cəhdlərindən güclü çıxdı.

Lakin təxminən 100 il çəkmiş çar əsarəti dövrünün tamamilə izsiz ötüşdüyünü düşünmək də səhv olardı. Çarizim ilk növbədə yerli sərvətlərə yiyələnmək, bütün maliyyə qaynaqlarının axınına Rusiya xəzinəsinə yönəltmək, bu məqsədlərə çatmaq üçün bütün vasitələrdən faydalanmaq imkanlarını əldən vermirdi. Çarizim öz məqsədlərinə çatmaq üçün bütün iqtisadi, inzibati və hərbi-siyasi resurslarını işə salırdı.

Bütün bunlara baxmayaraq, ağır müstəmləkə rejiminin bütün qadağa və məhdudiyətlərinə rəğmən Azərbaycan xalqı öz tarixi mənavi-mədəni ənənələrinə sadiq qalaraq istibdadı qarşı mübarizə ilə bəhəm, bu mübarizənin gətirdiyi şəraitdə bələ qurub yaratmaqdan, dünya mədəniyyətinə layiqli töhfələr verməkdən qalmırdı.

Təsədüfi deyildir ki, XIX və XX əsrin əvvəlləri də Azərbaycan elm və mədəniyyətinin inkişafında mühüm yer tutan tarixi dövrlərdən biri olmuşdur. Bu mühüm tarixi dövrdə Azərbaycan elm və mədəniyyəti ənənəvi Şərç xüsusiyyətləri əsasında inkişaf etməklə kifayətlənməmiş, həm də Avropa elm və mədəniyyətinin mütoroqqi cəhətlərini özə etmişdir.

Bu dövrdə Quzey Azərbaycanda dünyəvi məktəblərin geniş şəbəkəsi tədricən meydana çıxıb təşəkkül tapmış, M.F.Axundov, M.Kazımbəy, M.C.Topçubaşov, H.Zərdabi, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, Ü.Hacı-

bəyov və onlarla başqalarının əməyi ilə elm və mədəniyyətimizin tarixinə yeni-yeni şərəf səhifələri yazılmışdır.

Bələ səhifələrin yazılmasında iştirakı ilə adını xalqımızın şərəf tarixinə əbədlilik həkk etmiş mücadiləçi aydınlarımızdan biri də Firidun bəy Köçərlidir.

Bu il görkəmli pədaqoq, ədəbiyyatşünas Alim və ictimai xadim F.Köçərlinin anadan olmasının 150 ili tamam olur. F.Köçərlinin həyatı və pədaqoji fəaliyyəti, onun təhsil və təlim problemləri, müəllimin rolu və vəzifələri haqqında dərin və orijinal fikirləri, dərsliklər və dərs vəsaitlərinin tərtibi bərədə mülahizələri, gənc nəslin doğma yurda məhəbbət və başqa xalqlara hörmət ruhunda tərbiyə edilməsi, şərəf və ləyaqəti haqqında fikirləri elə bir zəngin material, elə bir əvəzsiz qaynaq verir ki, bunlar XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində təlim və tərbiyə məsələləri ətrafında gedən baxışlar mübarizəsini dorindən başa düşmək, o dövrün tədris metodları və üsullarını, Azərbaycan dili və ədəbiyyatının tədris metodikasının inkişafı yollarını aydın təsvür etmək, bəlkiliklə də Azərbaycan məktəbi və pədaqogikasının tarixini daha dolğun işıqlandırmaq imkanı verir.

Firidun bəy Əhməd ağa oğlu Köçərli 1863-cü il yanvarın 26-da Şuşada anadan olmuşdur. Onun uşaqlığı şəhərin Köçərli məhəlləsində keçmişdi. F.Köçərlinin ulu babalarından biri olan Məhəmməd Şuşaya Cavanşir mahalının Köçərli kondindən köçüb gəlmiş və şəhərin şimal-qərb hissəsində məskunlaşmışdı. Sonralar bütün mahalda onun nəslü Köçərli-nəslü kimi tanınmışdır.

F.Köçərlinin atası Əhməd ağa orta varidatlı Şuşa boylarından idi. Bərdənin ətrafındakı Ayrınç kəndində ailəyə məxsus olan kiçik əkin sahəsi və tut bağı var idi. Balaca Firidun hər il ailəsi ilə birlikdə qışın əvvəllərindən ilk baharədək bu kənddə yaşayırdı.

Şuşanın bəzi məşhur adamları kimi Firidun bəyin atası Əhməd ağa da gözəl təhsil almış bir şəxs idi. O, fars dilini mükəmməl bilir, daim Şərç poeziyası klassiklərinin əsərlərini mütaləə edirdi. Ədəbi mühakimələrdə o, öz həmsöhbətlərini Firdovsinin "Şahname" poeməsindən bütöv-bütöv hissələri əzbər söyləməsi ilə heyrtləndirirdi.

Görünür ki, məhz belə durum atanın öz 9 yaşlı oğlu Firidunu Şuşa müdərisslərindən Mirzə Kərim Münşizadənin rəhbərlik etdiyi ruhani məktəbə verməsini şərtləndirmişdir. Bir müddətdən sonra Əhməd ağa rus dili və riyaziyyatı öyrənməsi üçün Firidunu rus məktəbinə keçirmək qərarına gəlir. Onun fikrinə, oğlunun gələcək karyerasında dövlət qulluğu üçün və fənlər son dərəcə vacib idi. Bəlkiliklə, 1876-cı ildən Firidun bəy Şuşa rus məktəbində oxumağa başlayır.

1879-cu ilin yayında A.O.Çernyavskiy Qori Müəllimlər Seminariyasının yenice açılmış Azərbaycan şöbəsinə şagirdlər seçmək üçün Şuşaya gələndə F.Köçərli artıq 3-cü sinif şagirdi idi. A.O.Çernyavskiy yeniyetmə Firidun ilə tanışlıq və uzun söhbətdən sonra onun dərin ağı və ge-

niş savadından razı qalır. Elə həmin il yeniyetmə Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə qəbul olunur.

Qori Seminariyasında təhsil illərində F.Köçərli özünün səy və zəhmətkeşliyi sayəsində ən yaxşı tələbələrəndən birinə çevrilərək müəllimlər və müfəttişlərin diqqətini cəlb edir. Məhz ona görə də Seminariyanı uğurla başa vurdudan sonra F.Köçərli adət üzrə kənd məktəblərinə göndərilmiş, İrəvan gimnaziyasına Azərbaycan dili müəllimi təyin olunur.

1885-1886-cı tədris ilindən F.Köçərli pedaqoji fəaliyyətə başlayır. Bir müddədən sonra gimnaziya direktorunun vəsəti ilə o, eyni zamanda pansion tərbiyyəçisinin (hamisinin) köməkçisi təyin olunur.

O, İrəvanda 10 ilə yaxın çalışır və burada dərslərini həmişə "əla" və "xüsusi həvəslə" keçən müəllimlərdən biri kimi tanınır. Gimnaziya rəhbərliyi bunu etiraf edərək dəfələrlə onun uğurlarını vurğulamışdır.

Qafqaz tədris dairəsinin F.Köçərlinin Qori Müəllimlər Seminariyasına işə göndərilməsi barəsində 1895-ci il 30 oktyabr tarixli əmri onun yüksək müəllimlik nüfuzu, geniş biliyi-savadı və pedaqoji məharətinin etirafı idi. F.Köçərli doğma seminariyada tədris işinə böyük həvəslə girişir və burada uzun və məhsuldar illər keçirir.

Onun çoxsahəli fəaliyyətində publisistika böyük yer tuturdu. F.Köçərli bu sahəyə böyük önəm verirdi. O, öz məqalələrində ictimai bərabərsizliyi, milli zülmü, çar məmurlarının özbaşınalıklarını, qadın hüquqsuzluğunu kəskin tənqid atəşinə tuturdu. Eyni zamanda onun qələmindən maarif və mədəniyyət, dil və əlifba, tarix və pedaqogika məsələlərinə həsr edilmiş neçə-neçə qiymətli məqalə çıxmışdır.

XIX əsrin 80-ci illərindən başlayaraq F.Köçərli Bakı və Tiflisdə çıxan bir sıra qəzet və jurnallarla əməkdaşlıq edir, bəzən də öz məqalələrini Rusiya şəhərlərində nəşr edilən mətbu orqanlarına göndərir. Onun məqalələri rusca çıxan qəzet və jurnallarda ("Kaspi", "Novoye obozroeniye", "Tiflisskiy listok", "Zakavkazye", "Kavkaz", "Otqoloski", "Pravda", "Petroqradskiyе vedomosti", "Qolos Kavkaz",) habelə azərbaycan dilində mətbu orqanlarında ("Tərəcüman", "Kəşkül", "Həyat", "İrşad", "Tərəqqi", "Molla Nəsrəddin", "Dəbistan", "Rəhbər", "Məktəb", "Haqq yolu", "Səda", "İqbal", "Yeni iqbal", "Övrəqi-nəfisa" və b.) nəşr edilirdi.

F.Köçərli müntəzəm olaraq ədəbiyyatşünaslıq, mədəniyyət və maarif mövzularında məqalələrlə çıxış etsə də, heç də öz dövrünün kəskin siyasi məsələlərindən yan keçməirdi. Belə məqalələrində o, çarizmin millətlərə-rası münasibətlərin qızdırılmasına yönəlməş nanəcib milli siyasətinə qarşı qəzəblə etirazını bildirirdi.

Azərbaycan mədəniyyətinin bir sıra görkəmli nümayəndələrinin ardınca F.Köçərli də qadınların hüquq bərabərliyini dəstəkləyir, onların maariflənməsinə böyük önəm verirdi. Onun "İslamın qadına münasibəti", "Müsləman qadınları keçmişdə", "Müsləman qadınları indiki zamanda" adlı məqalələri bu məsələlərə həsr edilmişdir.

Lakin F.Köçərlinin publisistikasında əsas yeri, əlbəttə ki, maarif və mədəniyyət məsələləri tuturdu. O, bütün ictimai balaların səbəbini avamlıqda, nadanlıqda və savadsızlıqda, xalqın nəcətini, onun dirçəliş və azadlığa yolunu maarifdə görürdü.

F.Köçərlinin publisistik məqalələri öz dövrü üçün son dərəcə aktual olan məsələlərin çox geniş dairəsini – məktəb, maarif, mədəniyyət, ana dili, müəlliminin rolu, dərslilər və s. məsələləri əhatə edirdi.

F.Köçərli öz dövrünün ədəbi hadisələrini diqqətlə izləyir, Azərbaycan ədəbiyyatında demokratik meyllərin, realist ənənələrin və xalqlıyın inkişafı uğrunda mübarizə aparırdı. F.Köçərlinin C.Məmməd-quluzadə, M.Ə.Sabir, Ə.Haqverdiyev, N.Nərimanov və b.-nin əsərləri, "Molla Nəsrəddin" jurnalı barəsində fikirləri böyük diqqətə layiqdir.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ilk dəfə məhz Fəridun bəy öz üzünə necib bir missiya götürərək Azərbaycan ədəbiyyatının tarixini əks etdirən və XX əsrədək demək olar ki, bütün Azərbaycan yazarlarının yaradıcılığını əhatə edən orijinal bir əsər yaratmışdır.

Bu əsərdə yüzdən artıq şairin ədəbi irsi cəmləşdirilmiş, ilk dəfə olaraq onların çoxunun ədəbi irisinin ətrafı təhlili verilmişdir. F.Köçərlinin Füzuli, Vaqif, M.F.Axundzadə, Q.Zakir, S.Ə.Şirvani haqqında tədqiqat işləri elmi dərinliyi və zəngin məlumatlılığı ilə həmmi heyran qoyur.

F.Köçərli öz ədəbiyyatşünaslıq məqalələri və tədqiqat əsərlərində bu və ya digər əsərin qiymətini müəyyənləşdirmək üçün meyar kimi onun aktuallığını, müasirliyi, dövrün mürtəqəyi meylləri ilə həmahəng səs-ləşməsinə götürürdü. O, ədəbiyyatda kütlələrə təsir etməyə, onları irəli aparmağa qadir olan böyük bir qüvvə görürdü.

F.Köçərlinin publisistikası XX əsrin əvvəllərində Şimali Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatını, onun mədəniyyətini, maarifini və ədəbiyyatını öyrənmək üçün çox qiymətli qaynaqdır. Çünki geniş kütlə içərisindən çıxan, ölkənin və xalqın dərd-sərinə yaxından bələd olan, böyük istedad və biliyə malik olan bu şəxsiyyət dövrünün ictimai-ədəbi proseslərinə çox yaxından bələd idi.

F.Köçərlinin publisistika yaradıcılığının ideya əsasını, qayesini doğma yurda və doğma xalqa, onun azadlığı uğrunda mübarizəyə, maarif və mədəni inkişafına dərin inam, sönməz məhəbbət təşkil edirdi.

XX əsrin əvvəllərində Rusiyada baş vermiş hadisələr – 1917-ci il Fevral inqilabı, çar rejiminin süqutu Cənubi Qafqazdakı duruma da güclü təsir göstərdi. Belə ki, çox tezliklə daha çox Qori Seminariyası tələbələriniın ısrarlı tələbi ilə Cənubi Qafqaz Xüsusi Komitəsinin 17 avqust 1917-ci il tarixli fərmanına əsasən F.Köçərli QMS Azərbaycan şöbəsinin müfəttişi təyin olundu. Artıq 1918-ci ildə F.Köçərli azərbaycanlıların çoxdankı arzularını – QMS Azərbaycan şöbəsinə Qazax şöbəsinə köçürməyi reallaşdırmağa nail oldu. Burada o, Azərbaycan şöbəsini əsl müstəqil milli seminariyaya çevirməyi bacardı və 1918-ci ildən 1920-ci ilədək onun ilk direktoru oldu.

Xalqınun sadiq oğlu F.Köçərli o zaman diyarda və ölkədə baş verən siyasi təlatümlərdən də kənarda qala bilməzdi. O, hələ 1917-ci ildə "Müsavat" Partiyasına daxil olmuş, 1918-ci il mayın 28-də isə Azərbaycan Milli Şurasının üzvü kimi Vətənimizin ilk İstiqlaliyyət Əqdnaməsini imzalayanların şərəfli sırasına dayanmışdı. Lakin gərgin pedaqoji fəaliyyət ona parlament fəaliyyəti ilə məşğul olmağa imkan vermirdi. 1919-cu il fevralın 1-də Müsavat Partiyası Mərkəzi Komitəsinin qərarı ilə partiyanın Qazax şəhər təşkilatı yaradılarda Firidun bəy bu təşkilatın sədri seçilir. Elə həmin il Köçərli Qazax bölgəsində baş verən bir çox ciddi inzibati-siyasi proseslərdə yaxından iştirak edir, bölgədə dinclik və əmin-amanlığın saxlanılmasında mühüm rol oynayırdı.

Sümüyünün iliyinədək əsl ziyalı olan bu böyük şəxsiyyətin nəcib maarifçilik missiyasına 1920-ci ilin mayında artıq Bakıya işğal edib AXC-ni məhv etmiş istilacı bolşeviklərin cinayətkar əli ilə son qoyuldu. Qazax İnqilab Komitəsinin Gəncə Fövqəladə Komitəsinə təqdimatından məlum olur ki, F.Köçərli 1920-ci il mayın 20-də 20-ci sovet diviziyasının xüsusi şöbəsinin 7-ci bölməsi tərəfindən həbs edilmişdir. Sənəddə deyilirdi ki, onun həbsi üçün əsas Firidun bəyin "Müsavat" Partiyasının funksioneri olması, "xalqa xəyanət etməsi", "milli ayrı-seçkililiyi qızışdırması", "torpaq qəsb etməsi" və "general-qubernator Xoyskiyə yaxınlığı" olmuşdur. Şahidlərin heç bir ilkin dindirilməsi aparılmadan, mütəhəminin istintaqın gedişində göstərdiyi faktlar nəzərə alınmadan onun güllənməsi haqqında qərar çıxarılmışdır. Qətl hökmü 7-ci bölmənin rəisi Liberman və fəvqəladə komissar – Həmid Sultanov tərəfindən təsdiq olunduqdan sonra yerinə yetirilmişdir. F.Köçərlinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirən N.Nərimanov sonralar Firidun bəyin güllənməsində günahı onların tapılıb cəzalandırılmasını əmr etmişdi. Əfsus ki, artıq gec idi...

Aydın idi ki, Firidun bəy Köçərli yeni hakimiyyət üçün özünün kübar mənşəyi və "xalqa düşmən münasibəti" ilə yox, Vətəndə baş verən hadisələrin mahiyyəti haqqında həqiqi və müstəqil mülahizələri, habelə əsl xalq müəlliminin əhali içərisindəki möhtəşəm nüfuzu ilə təhlükəli idi.

Firidun bəyin həyat yoldaşı Qazax sakini Badisəba xanım Köçərli də (qızlıq фамилияsı Vəkilova idi) öz ömür-gün yoldaşı kimi bütün həyatını xalq təhsilinə həsr edərək Bakı, Zaqatala və Nuxa məktəblərində çalışmışdı.

Bütün gücünü sevimli və müqəddəs işə həsr etmiş bu cütlüyün öz övladları olmasa da, Köçərliyərin əsl ata-ana qayğısı ilə yanaşıb sevdikləri hər bir şagird və tələbə elə onların övladı idi. Xalqın balalarına elm və savad ziyası paylayan əsl xalq müəlliminin bu missiyası müqəddəs bir iş idi.

Firidun bəy Köçərlinin qiymətli və heç zaman itməyən xidmətlərindən biri ondan ibarətdir ki, o, Azərbaycan ədəbi dilinin standartlaşdırılması məsələsini qaldırmış ilk Azərbaycan alimlərindən biri idi. Hələ

1995-ci ildə bu yönündə onun ilk məqaləsi "Tatar komediyaları", 1904-cü ildə isə "Bizim ədəbiyyatımız haqqında məktub" məqaləsi çapdan çıxır. Artıq 1903-cü ildə onun ilk fundamental elmi əsəri - "Azərbaycan tatarlarının ədəbiyyatı" adlı kitabı işıq üzünə görünür. Bu əsərdə 130 nəfər Azərbaycan şairi və yazıçısının əsərlərini tənqidi xülasəsi verilmişdir. Sonrakı illərdə onun həcme daha kiçik olan bir sıra əsərləri ("Mirzə Fətəli Axundov" (1911) və "Balalara hədiyyə" (1912) – çapdan çıxır.

Bunlarla bərabər, F.Köçərli Avropa və rus müəlliflərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə də məşğul olurdu. Onun ən iri əsəri - "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları" ancaq alimin ölmündən sonra - 1925-ci ildə çap edilmişdir. Bu əsər öz dövründə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf tarixi üzrə ən dəqiq və ən məlumatlı tutunlu qaynaq idi.

XIX əsrin sonları - XX əsrin əvvəllərində Quzey Azərbaycanın ən görkəmli ziyalılarından biri olan Firidun bəy Köçərli çox geniş maraq dairəsinə malik hərtərəfli bir şəxsiyyət idi. Lakin onun qaynar fəaliyyətinin ən başlıca, ən müəyyənedici sahəsi, tobii ki, bütün əməli və nəzəri dolğunluğu ilə pedaqoji sahə idi.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, 3 cildə, II c., Bakı, 1960.
2. Nəbiyev B. Görkəmli tənqidi və ədəbiyyatşünas. Bakı, 1963.
3. Qasımov C. Firidun bəy Köçərli niyə öldürülmüşdür? // "Panorama" qəzeti, № 1998, 14, 15 aprel.
4. Məmmədov X. Firidun bəy Köçərli nə vaxt inspektor olmuşdur? // "Ulduz" jurnalı, № 1968, № 12.
5. Азимов С.А. Педагогическая деятельность и педагогические взгляды. Фирдун бек Кочарлинского. Автореферат диссертации на соискание степени кандидата педагогических наук. Баку, 1975.

Haji Hasanov, Eldar Aliyev

FIRIDUN BEY KOCHARLI: THE HISTORY OF LIFE AND ACTIVITIES

Summary

The article has been devoted to the life and work of a remarkable teacher, educator, journalist and public figure - Firidun bey Kocharli, the late XIX - early XX centuries. This article, along with the main stages of life F.Kocharli also has covered issues of his literary and scientific activities.

The paper has reflected the circumstances of the tragic death of F.Kocharli during the Sovietization of northern Azerbaijan in connection with his public activity times of the Azerbaijan Democratic Republic, the estimation of his creative contribution to the development of Russian literature and educational thought.

Гаджи Гасанов, Эльдар Алиев

**ФИРИДУН БЕК КОЧАРЛИ: ИЗ ИСТОРИИ ЖИЗНИ
И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Резюме

Статья посвящена жизни и деятельности замечательного педагога, просветителя, публициста и общественного деятеля конца XIX – начала XX вв. Фиридуна бека Кочарли. В статье, наряду с основными этапами жизни Ф.Кочарли, освещены также вопросы его литературной и научной деятельности.

В работе отражены обстоятельства трагической гибели Ф.Кочарли в период советизации Северного Азербайджана в связи с его общественной деятельностью в период Азербайджанской Демократической Республики, дана оценка его творческому вкладу в развитие отечественного литературоведения и педагогической мысли.